

שנת 1191(?)

עכו, מס' 11

- 24 ב: אלממלוך אהרן
25 אלדי אעלם בה אלואלדה אלעזיזה עלי
באני עלי גמלה אלסלאמה ואלעאפיה
ואנא משגול אלקלב בכונכם לם תסירו
לי כתאב ומא באעלם איש אנתם פיה
ואמא מא גרי עלי מן וקת אן וצלת
30 ללשאם קבל אן תוכד עכא פכאנת
פי נזאע וכנא פי מות נבאת ונצבח ענדהם
נסמע כלאמהם ויסמעו כלאמנא וכבזנא
מכציב באלדם וטלבת אכלי ואגי לענדכם
מאיה מרה ומא יסאעדני אלזמאן ונחן
35 פי טרף אלחבל קד סירנא אלתקל אלדי
לנא ובקינא מהאיין ללרחיל אן קיל
ארחלו ולו גרת [...] קיל קד כרגת
אלפרנג [...] קמח יכון
[...]

- ע"ב [...] אליוס [...]
אלמולי עדה טרק ולם [...] [גד אלמו] [...]
יקאל לה הודאכם אדכלו [...]
אלפראש אלדי ללמולי אסת [...] [סואלי
5 אלאנעאם עלי ביתה בהליל [...] [והדא
תיסר ודלך מן אלממלוך חסב מא תם
ענדי מן כרם אלמולי אנעאם עלי
ואחסאן אלי ויעון?> אלממלוך אלאפצלי
אלעזיזי אלמבארזי אבו עלי אלטביב
10 ויעון מן בדא אליה בנעתה מן שפרעאם
אלמעסכר אלמנצור ויורך אול רגב
ואלתמסו אלגואב פאן חצל שי ואסו אלצביה
מנה ומבארך יסלם עליכם ומא ענדי
אליוס גירה קד ופר עלי " דראהם
15 כל שהר אללה יחבסה הו אלסאיס
והו אלפראש והו אלטבאך והו אלגסאל
והו אלכאזן והו בימליני האדא אלצראע
ו [...] כל שי פיה מן אלכיר [...]
[...] למבארך [...]
20 [...] נסיר לכם אלתמן [...]

וקד סירת לכם כתב קבל הדא [...]

[...] מן אבן אלכאזרוני

וסירו לי [...] אלדי בכטי פי

מנאפע אל[כדה? ...] גמלה אלכראריס

אל[...] פי אלגאנב אל 25

אימן וכיטו?> עליהם כרקה

מקור: כ"י ניו-יורק, בית-המדרש לרבנים, f. 28, ENA 2727.

תרגום

24 ב(שמך רחמנא): מאת העבד אהרן¹

25 מודיע אני לאמי היקרה לי

שאני בדרך כלל שלם ובריא.

אני דואג משום שלא שלחתם

לי מכתב ואיני יודע מה מצבכם.

באשר למה שקרה לי מאז שהגעתי

30 לארץ-ישראל, לפני שנתפסה עכו, הרי היא

היתה שרויה במלחמה,² והיינו בסכנת מוות בוקר וערב בקרבתם,³

היינו שומעים את דיבורם והם שומעים את דיבורנו, ולחמנו

צבוע בדם. רציתי לעזוב ולבוא אליכם

מאה פעם, אולם לא סייעני הזמן, ואנחנו

35 תלויים בחוט השערה. כבר שלחנו את מטענינו⁴

והיינו מוכנים לנסיעה, אילו אמרו לנו:

סעו. ואילו [...] אמרו: כבר יצאו

הפראנקים [...] חיטה יהיה⁵

[...]⁶

ע"ב [...] היום [...]⁷

האדון מספר דרכים ולא מצא⁸ את ה[...]

אומרים לו: הנה, היכנסו [...]

סוכן הבית אשר לאדון [...] בקשתי

5 לעשות חסד עם משפחת בהליל [...] וזה

התאפשר. וזה מצדי על פי מה שנעשה

לי, כלומר שכיבדני האדון ועשה עמי חסד

והיטיב עמי. ואני פונה אל אלאפצלי

אלעזיז⁹ אלמבארזי אבו עלי הרופא¹⁰

10 ואני פונה אל מי שהביא אלי את התואר משפרעם¹¹

המחנה המנצח בתאריך אחד ברג'ב¹²

ודרשו את התשובה. אם יצא משהו, פרנסו את הנערה

מזה¹³ מבארך דורש בשלומכם. אין לי

- היום דבר מלבדו. הוא כבר חסך לי עשרה דרהמים
15 בכל חודש, ישמרהו האל. הוא המנהל,
והוא סוכן הבית, והוא הטבח, והוא הכובס,
והוא מטפל במחסן, והוא מסייע לי במלחמה זו.
[...] כל דבר בו מן הטובה. [...]
[...] למבארך [...]
[...] נשלח לכם את המחיר [...]
20 וכבר שלחתי לכם מכתבים לפני זה
[...] מאבן אלכאזרוני¹⁴
ושלחו לי [את הספר] שבכתב ידי על אודות
תועליות ה[...]¹⁵ כלל הקונטרסים
25 ה[...] בצד
הימני ותפרו עליהם פיסת בד¹⁶

ספרות: גויטיין, חברה ים-תיכונית, א, עמ' 132.

- 1 זהו מכתב שכתב אהרון, סוחר יהודי מצרי הנמצא בארץ-ישראל, לאמו הנמצאת ככל הנראה בפסטאט, ובו תיאור מאורעות שהיה עד להם או אף שנטל בהם חלק, בעיר
הנתונה במצור, ככל הנראה בעכו. על אותו דף עצמו כתב גם מכתב לאביו, שאין בו חומר רלוואנטי לספר היישוב, אך יש בו ידיעות המסייעות בתיארוך המכתבים והם
יצוינו בהערות. על תיארוך המכתב ראה הלך, הערה 3. התעודה תורגמה על-ידי פרופ' ח' בן-שמאי, שגם סייע הרבה בביאורה.
- 2 מן המשפט "מה שקרה לי מאז שהגעתי לארץ-ישראל, לפני שנתפסה עכו", משתמע לכאורה שכוונת הכותב היתה לתאר את הזמן שחלף למן הגעתו לארץ-ישראל עד
לנפילת עכו בידי הצלבנים, כלומר לתקופה שקדמה לשנת 1191, אך במכתב לא מתואר מצב כללי, אלא אירוע מוגדר המתחולל בעיר (נמל?) שהיתה נתונה במצור, ואשר
בסופו של דבר נפלה בידי הצרים עליה. המלים "היא היתה שרויה במלחמה", מכוונות אפוא כלפי עכו עצמה ולא כלפי ארץ-ישראל.
- 3 הכותב מתאר את מצור שלוש השנים על עכו האיובית בזמן מסע הצלב השלישי, שהביא לכניעתה לריצ'ארד לב-הארי ביום שישי, 12 ביולי 1191 (17 ג'מאדא אלתי'אני,
שנת 587 להגירה). אין להניח שכוונתו למצור שהביא לכיבושה הצלבני של עכו בראשונה, בשנת 1104. כך משתמע מאיזכורו של המטבע "דרהם נאצרי" (מכתב האב,
ע"א, שורה 17), כלומר מטבע של צלאח אלדין (= "אלמלכ אלנאצר צלאח אלדין יוסף"), האיובי, ראה על כך: P. Balog, The Coinage of the Ayyubids, London 1980, p.
37. אמנם במכתביו מזכיר הכותב שני שמות הידועים לכאורה ממכתבי גניזה שיש לתארכם למפנה המאה הי"א, והם ככל הנראה אשר הביאו את גויטיין לייחס את
המכתב לשנת 1104. במכתב לאביו מציינ הכותב את השם אבו עמראן אבן גאלב, הנוכר גם במכתב של נתן הכהן בן מבורך מאשקלון לעלי בן חיים הכהן מפסטאט,
שנפטר סמוך לשנת 1107, ראה: גיל, ג, עמ' 474–478 (תעודה מס' 585, וראה גם תעודות 615–617). אך שם זה נזכר גם בתוך רשימת פריסות שלום הנזכרות במכתבו של
בן אלמחאסן אל אמו סת גזאל בת אבו עמר היושבת בפסטאט, TS, 10 J 1926, מכתב שגויטיין עצמו, על צילום התעודה שב"מעבדתו", תיארך לשנת 1182 בקירוב. השם
אבו עמראן בן גאלב חוזר גם בתעודת גניזה TS, 16287, שהיא כתב המלצה לעני, שנכתב בשנת 1208, ראה: גויטיין, חברה ים-תיכונית, ב, עמ' 548, הערה 59. מלבד אבו
עמראן, נזכר במכתבים גם השם אבן אלכאזרוני. אדם בשם זה נזכר כמוכר ספרים במכתב אחר של נתן בן מבורך לעלי הכהן, ראה: גיל, ארץ-ישראל, ג, עמ' 466–469
(תעודה מס' 583) ושם ספרות נוספת, וראה עליו, שם, א, עמ' 192 (סעיף 342); גויטיין, חברה ים-תיכונית, ב, עמ' 78. גם במקרה זה ידועים אנשים בשם זה מתקופות
מאוחרות. כך למשל, בתעודת גניזה TS, 16286, נזכר מאן-דהוא אבן אלכאזרוני העובד במטבעה וגויטיין, ב"מעבדתו", תיארך את התעודה לשנת 1219, דבר המסתבר
מכך שנזכר בה ר' אברהם הנגיד. איזכור המטבע האיובית במכתב האב לא מותיר אפשרות תיארוך אחרת מאשר זו המוצעת כאן. הופעתם החוזרת של שמות אלו היא
אפוא, בחינת "שני יוסף בן שמעון".
- 4 ייתכן גם "מטעננו", ביחיד. למלה הערבית שבמקור, "אלתקל", יש גם הוראה של צבא (ראה מילון ליי, בערכו) וכן הוראה של ציוד צבאי או מנגנון מינהל המדינה
(בעיקר בצורת הריבוי, ראה מילון דווי בערכו). ההנחה שהכותב עשוי להתכוון לאחת מההוראות האלה יכולה להסתבר אם נניח, שהכותב היה קשור באופן כלשהו
לפמליית הסולטאן. ייתכן שלעניין זה שייכת הידיעה שמביא אבו וצאל, ב, עמ' 360: "באותו מעמד [= בפמליית הסולטאן, ביום נפילת עכו] הוחלט שאין טעם להמשיך
וללחוץ על הפראנקים בעכו, ולהעביר את הציוד, או את יחידות הצבא [= 'אלתיקאל'] אל החניון שבו היה [= הצבא? הסולטאן?] בתחילה, בשפרעם", ועוד שם, עמ' 361,
"אנשי הסולטאן עברו [= לשפרעם] באותו לילה עד הבוקר. הסולטאן נשאר עד 19 בחודש [ג'מאדא אלתי'אני] ואז עבר אל 'אלתיקאל'".
- 5 השורה חתוכה, הקריאה לפי "גג" האותיות.
6 ייתכן שהיו שורות נוספות.
7 ייתכן שהיו שורות שקדמו לשורה זו.

- 8 או: "מצאנו".
- 9 המלה מחוקה.
- 10 כלומר: אבו עלי הרופא שייחוסו המשפחתי או המקצועי קשור בשירות לאלמלך אלפצל עלי, בנו של צלאח אדין – הוא אפוא ממלוך של אלפצל. לא ברור אם התואר "אלמבארזי" הוא תוארו של אלפצל או תואר של אדון שני שהיה לאותו אבו עלי הרופא.
- 11 ייתכן שהמלה מחוקה, וראה להלן, הערה 12.
- 12 בביטוי "המחנה המנצח" ("אלמעסכר אלמנצור"), מתכוון הכותב, קרוב לוודאי, למטהו של צלאח אדין בפרעם בזמן המצור הצלבני על עכו. התואר "אלמנצור" מציין בדרך כלל יחידות פיקוד או מפקדה, וממילא "אלמעסכר אלמנצור" משמעו מטה. המטה הוקם ב-20 באוקטובר 1190 (19 במצאן, שנת 589 להגירה), ראה על כך: פראוור, תולדות, ב, עמ' 54–55; H. Gibb, The Life of Saladin, Oxford 1973, p. 65. ועל כן נראה, שאחד ברגיב הנוכר במכתב חל ב-1191.7.25... שלושה-עשר יום לאחר נפילת עכו בידי הצלבנים, שכן בשנת 1190 חל תאריך זה ביום 48, עוד קודם להקמת המטה. בתקופה שבין היום האחרון בחודש ג'מאדא אלתיאני לבין 9 ברגיב אירעו התנגשויות בין המוסלמים לבין פראנקים שיצאו מעכו אל המישור שממזרח לה [= סביבות שפרעם!], כדי לחפש מים. בהתנגשויות אלה נהרגו עשרות פראנקים, והם נאלצו לחזור לעכו. התנגשויות אלה מתוארות במקורות המוסלמים כנצחונות, ראה למשל: עמאד אדין אלצפהאני, אלפתח אלקסי פי אלפתח אלקדסי, מהד' C. de Landberg, ליידין 1888, עמ' 370; אבו שאמה, כתאב אלרוזייתין פי אחיבאר אלדוליתין, ב, קאהיר 1292 [הגירה], עמ' 189. לכאורה נראה, שאבו עלי זכה בתואר כבוד כל שהוא בגלל אירוע צבאי מסוג זה, שהתרחש בסביבות עכו באחד ברגיב.
- 13 או: "סייעו לנערה". דומה, שמדובר במעשה שתדלנות של הכותב עבור משפחת בהליל אצל מאן-דהוא ששמו לא נזכר והוא מכונה "האדון", שכבר עשה משהו בעבר עבור הכותב עצמו. לצורך שתדלנות זו מתכוון הכותב לפנות אל אבו עלי הרופא, מאנשי פמלייתו של השליט האיובי אלפצל ואל מי ש"הביא אליו [= אל אבו עלי] את התואר משפרעם ... באחד ברגיב", כלומר אל מי שדאג שיקבל תואר כבוד כל שהוא. ככל הנראה, מתכוון הכותב לפנות – או שכבר פנה – לאבו עלי ולמי שמעליו, אולי לשליט – נותן התואר – עצמו. דומה שמדובר בבקשה העתידה להביא להכנסה כל שהיא, שכן הכותב מבקש להשתמש בסכום שיגיע – אם יגיע – כדי לסייע ל"נערה". מן הסתם זו הנערה הנזכרת גם במכתב לאב, שם מספר הכותב שהוא שלח לה צרור בגדים (ע"א, שורה 14).
- 14 על אבן אלכאזרוני, ראה לעיל, הערה 3.
- 15 הכוונה, ככל הנראה, לספר שהועתק על-ידי כותב המכתב, ואשר נמצא בבית הוריו. על-פי שמו נראה שהמדובר בספר רפואה, או ספר המתייחס לתכונות של צמחים. הספר מצוי בקונטרסים, ועל כן הכותב מבקש מאמו שתעטוף אותם – ש"תתפור עליהם פיסת בד". שם הצמח, "כדה" הוא כנראה ח'דה, לפי מילון דווי הוא Statice Bonduelli, קרוב לא-מתורבת של הציפורן. לפי מילון Wahrmond, זהו צמח הכלנית.
- 16 לא ברור אם יש המשך למכתב. בצילום נראים סימנים דהויים.

אחרי שנת 1196

עכו, מס' 12

ע"א ---

שוליים

בעד דלך וצל מנד כתאב ידכר אלתקצי ען אלמרחום
ואן בלגד אן צבי כחאל תופי פי עכה בעד

5 דלך בלג אלצחית עלמת

אנד לס תקצד בכתבך

אלא ללתנביה בעזאתי בה

ע"ב ---

6 --- ויחכי פי אלכתאב אנה אקאם

מריץ תלאת שהור ואן מותה פי ל' איאם מן

מרחשון ואן קמאשה מודוע ענד יעקוב

אלדי כאן יקרי אולאד אבו אלוחש אלצבאג

10 ואנה כאן אוצאהם אן ידפנוה עזיז עלי פי

חיפא פמא קדרוא מן גהה מה הם פיה

מן אלפסך ואלאן נקבל חכמה עלינא

ובאלרגם מני אדכר הדא אלא אן חכמה

מקבול עלי כל חאל ---

מקור: TS, 2472..

פורסם: גויטיין, היישוב בארץ-ישראל, עמ' 271–272.

תרגום

ע"א ---

שולים

אחר-כך הגיע ממך מכתב,¹ המזכיר, כי אתם חוקרים בדבר המנוח,

וכי נודע לך, שנער של רופא-עיניים נפטר בעכו. אחר-

5 כך הגיעה הידיעה הוודאית,² ואזי ידעתי,

כי במכתביך לא התכוונת

אלא להעירני, בנחמך אותי עליו.

ע"ב ---

6 --- ונאמר במכתב, כי הוא היה

חולה שלושה חודשים, וכי מותו קרה בעשרה

במרחשון, וכי הבד שלו³ מופקד אצל יעקב,

שהיה מלמד את ילדי אבו אלוחש הצבע,⁴

10 וכי ציווה אותם לקבורו, ואני מצטער על כך מאוד,

בחיפה,⁵ ומחמת הנסיבות המיוחדות לא יכלו

להפיר את צוואתו. ועתה, נקבל עלינו את גזירתו,

ושלא ברצוני אומר אני זאת, אלא שעלי לקבל את גזירתו

על-כל-פנים⁶ ---

1 לפנינו קטעים מתוך איגרת-תנחומים ששלח אבו זכרי בן אבו אלפרג', רופאו היהודי של הסולטאן האיובי אלמלך אלעזיז, אל אביו אליהו בן זכריה הדיין האלכסנדרוני על מות בנו, אחיו של הכותב, שנפטר בעכו. על אבו זכרי ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 28 והערה 1 שם. על האב הדיין ראה שם, מס' 56 והערה 1 שם.

2 כלומר, תחילה הגיעה הידיעה הסתמית, כי "נער הקשור בדרך כלשהי לרופא-עיניים נפטר", ורק אחר-כך נתברר, כי הנפטר הוא אחי הכותב.

3 או: "חפציו".

4 או: "אלצבאע" – שם פרטי.

5 דברי הכותב מביעים צער על שאחיו נקבר בחיפה ולא בירושלים, וראה להלן, הערה 6. שכן עכו נחשבה לחוץ-לארץ, ואילו "הכל מודים כי חיפה מארץ ישראל היא"; ספר היישוב, ב, הערך "חיפה", מס' 4. על בית-הקברות של יהודי עכו בחיפה ראה להלן, מס' 66 והערה 2 שם; 67.

6 לדעת הכותב היה צריך לקבור את אחיו בירושלים. קטע נוסף מן המכתב ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 29.

שנת 1198, בקירוב

עכו, מס' 13

Bien saches que li rois et les chevaliers et toutes autres gens si establirent tout coumunaument, que nus Suriens ne tuit cil ou celes qui raison devient fornir la raison de la fonde, si come sont Suriens et Grifons et Nestourins et Jacobins, et Samaritans, et Judes, et Mouserins, toutes yees gens devient maner de la fonde en amont; et de la fonde d'Acre en aval ne deit nus estre par dreit ne par l'assise, por ce que le seignor ne poiroit prendra ia bien autrement sa raison de ce qui est estably de prendre sur iaus, si com vos si orres.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

מקור: Livres des Assises des Bourgeois, ed. H. Kansler, Les Livres des Assises et des usages du reyaume de Jerusalem, I, Stuttgart 1839, Chap. CCXXXVIII, p. 282

תרגום

להווי ידוע, כי המלכים והאבירים ושאר העם¹ כך קבעו במשותף, כי שום סורי וכמו-כן כל אלה שצריכים לעמוד לדין² לפני בית-הדין של השוק,³ כגון סורים, יוונים, נסטוריאנים, יעקוביטים, שומרונים, יהודים ואנשי מוצל⁴ – כל אלה צריכים לגור⁵ בחלק העיר מן השוק ולמעלה; ומן השוק של עכו ולמטה לא יגור איש מהם לפי המשפט ולפי החוק, שכן באופן אחר לא יוכל הסניור⁶ לקבל את חוקו שלפי הדין צריך לקבל מהם, כפי שתראו אחר-כך.⁷

ספרות: פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 61; הנ"ל, הצלבנים, עמ' 321–322 והערה 150 בעמ' 491; הנ"ל, היישוב היהודי, עמ' 261–262; יעקבי, היהודים הונציאנים, עמ' 51, הערה 4; J. Praver, L'établissement des coutumes du marche a Saint-Jean d'Acre et la date de composition du 'Livre des Assises de Bourgeois', Revue historique de droit franais et e)tranger, XXIX (1951), pp. 329–351; C. Cahen, A(propos des coutumes du marche d'Acre, ibid., XLI (1963), pp. 287–290

- 1 נוסחת-הפתיחה מציינת, שהחלטה זו נתקבלה ב-Haute Cour, "בית-הדין העליון", המוסד המרכזי של הממלכה.
- 2 אפשר גם לתרגם "חייבים בתשלומים".
- 3 "בית-הדין של השוק" היה הערכאה דיני-ממונות עד סך מְרָקָה אחת של כסף שנשפטו בה מי שלא היו פראנקים. משפטים דיני-ממונות מעל לסכום זה ומקרים פליליים נשפטו ב"בית-הדין של הבורגנים". כאן הכוונה לבית-הדין בעכו, שהיה ברשות המלך, בהיותו האדון הפיאודאלי של העיר.
- 4 הביטוי אינו ברור, אך הכוונה מן-הסתם לאנשי מוצל. בעניין זה ראה: J. Richard, La confrerie des Mosserins d'Acre et les marchands de Mossoul au XIIIe siecle, L'orient syrien, XIX (1966), pp. 451–460
- 5 זו משמעותו של הביטוי maner כפשוטו. לדעת רישאר (לעיל, הערה 4), לעומת זה, הכוונה היא "לסחור".
- 6 כלומר, המלך.
- 7 המשפט האחרון הוא מבוא לפרק ארוך, המונה את המיעוטים בעכו. מן הקטע שלפנינו עולה לכאורה, כי יהודי עכו – כמו כל האוכלוסייה שלא היתה פראנקית – התגוררו לאחר חידוש השלטון הצלבני בעיר בשנת 1191 ברובע הצפוני החדש, הלוא הוא מונמיזאר (Montmusard), וכי נאלצו להשתמש בשוק מיוחד: השוק המלכותי. ראה: J. Praver, Serfs, Slaves and Beduin, Crusader Institutions, Oxford 1980, p. 212, n. 52. יעקבי, לעומת זה, מביא ראיות לשיבת לא-פראנקים בתחום העיר העתיקה במאה הי"ג. ראה: יעקבי, היהודים הונציאנים, עמ' 51, הערה 4; הנ"ל, התפשטות המערב, עמ' 261 והערה 107.

שלהי המאה הי"ב

עכו, מס' 14

שאלה: ראובן היה נושא ונותן בחוץ,¹ ויצא לישא וליתן כמנהגו בכפרים של עכו ובא אצל יהודי אחד² והפקיד כליו שם ולקח מהם מקצת והלך למכור בעיר³ אחרת. המתין יום ויומים ושלשה ימים ולא בא, אז הביא שאר כליו לאשתו. שאלוהו עליו, אמר: הלך ולא חזר. לימים עברו יהודים מבני עכו דרך שם. אמרה להם גויה אחת: לאיין אתם הולכים? אמרו לה: לכפר פלוני. אמרה להם: לא תזוזו מכאן. לכו וחזרו לבתיכם, שמא יארע לכם מה שאירע ליהודי אחד. שאלוה: מה אירע לו? אמרה: יצא מעיר פלנית ללכת אל עיר פלנית, יצאו אחריו והרגוהו. שאלוה: ומאיין תדעי זה האיש? אמרה: הוא היה מודעתנו כשהיה בעכו ועושה מלאכותינו. וספרה להם דמותו. וכשבאו העדים השומעים אל בית הדין שבעכו השיאו האשה על פיהם. ויש אצלנו מי שממחה בדבר ויביא ראיות, והם יגיעו אל שער דינו של אדוננו. יורנו ויקבל שכרו מהשם יתעלה.

מקור: תשובות הרמב"ם, ב, סימן שג, עמ' 627.

- 1 הכוונה לרוכל שהלך בין הכפרים. והשווה לעיל, הערך "הגליל", מס' 6, שם מתאר ר' עובדיה מברטנורה, כשלוש מאות שנה מאוחר יותר, את הרוכלים היהודים בכפרי הגליל.
- 2 כלומר, יהודי הגר באחד הכפרים שבסביבת עכו.
- 3 כלומר, כפר.

עכו, מס' 15

שנת 1206

--- ab occidente [adheret] domui Bonefrage filii Sahit et ruae Iudaeorum domui Iudaeorum et stabulo Renerii scriptoris.

מקור: שטרלקה, מס' 41, עמ' 33; R. Rohricht, Regesta Regni Hierosolymitani, Innsbruck 1893–1904, No. 812

תרגום

במערב הוא נוגע¹ בביתו של בונפרג' בן סהיט² וברחוב היהודים ובבית היהודים³ ובאורוותו של רנה הסופר.

ספרות: פראוור, היישוב היהודי, עמ' 262–263; יעקבי, היהודים הונציאנים, עמ' 51; הנ"ל, התפשטות המערב, עמ' 248 והערה 107.

1 הבית של המיסדר הטבטוני. תאריך התעודה הוא 1 במאי 1206.

2 מן-הסתם שיבוש של השם הערבי אבן פרג' אבן סעיד.

3 בשנת 1206 היו אפוא בעכו "רחוב היהודים" ו"בית היהודים" בסמוך לקרקעות המיסדר הטבטוני. פראוור סבור, שאין לקבוע בוודאות את מקום הרובע היהודי בעכו, שכן רכוש המיסדר הטבטוני היה מפוזר הן בעיר העתיקה הן ברובע החדש Montmusard שבצפון. מן התעודה עולה, כי המדובר כאן ברובע של מיעוטים, ולא ברובע יהודי. יעקבי סבור, כי בראשית המאה הי"ג היה הרובע היהודי בעיר העתיקה, כפי שהיה לפני שנת 1187. המדובר כאן, לדעתו, בבית משותף גדול, שבו שכנה מרבית האוכלוסייה היהודית (וראה לעיל, מס' 13).

עכו, מס' 16

שנת 1210

Quant l'en le sot a Acre, l'en fist armer III galees si les envoie l'en por lui amener. Il et li riche home qui o lui estoient, se mistrent es galees et s'en vint et descendi au Flum Mort en la marine d'Acre, ou toutes les genz a cheval et a pie, et li cleric a procession, Latin et Griffon, furent issu encontre lui, neis li Jude o toute la toire; si le mistrent en la vile a grant joie et a grant plente de tronpes et de chalemeaus et de tabo[u]rs. Et ce fu en un mercredi, la veille de Sainte Crois en septembre, en l'an de l'Incarnation de Nostre Seignor Jhesu Crist M.CC. et VIII anz.

מקור: L'Estoire d'Eracles emperreur et la conquete de la Terre d'Outremer, RHC, Occ., II, p. 310

תרגום

כאשר נודע הדבר¹ בעכו, ציידו שלוש ספינות ושלחו אותן כדי להביאן. הוא ואנשים עשירים² שהיו אתו עלו על הספינה וירדו לנהר המוות³ בחופה של עכו, ושם כל האנשים, רכובים וברגל, והכמרים בתהלוכה, לאטינים ויוונים, יצאו לקראתו, וגם היהודים עם התורה.⁴ ככה הביאוהו העירה בשמחה גדולה וברוב חוצרות, חלילים ותופים. וזה היה ביום רביעי, בערב חג הצלב הקדוש, בספטמבר, בשנת התגשמות אדוננו ישו המשיח אלף ומאתיים ושמונה שנים.⁵

1 כאשר נודע דבר התקרבותה של ספינת המלך החדש של ממלכת ירושלים, הוא ז'אן דה-ברג'ן (1210–1212).

2 הכוונה לאצילים.

3 הכוונה לנעמן.

4 עם ספרי-תורה. יציאתם של נכבדי היהודים לקראת המלך עם ספרי-תורה היתה מקובלת בימי-הביניים בטקסי הכתרה או קבלת-פנים. ראה, למשל, להן, הערך "צור", מס' 14.

5 הכתרתו של ז'אן דה-ברג'ן היתה ב-13 בספטמבר 1210, ולא בשנת 1208, כפי שכותב מחבר הכרוניקה.

עכו, מס' 17

שנת 1212

Plurimos enim et valde divites in se habet habitatores: Francos et Latinos, Grecos et Surianos, Judeos et Jacobinos, quorum quilibet suas leges observant et colunt; reliquis tamen ipsi Franci et Latini dominantur.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

מקור: Wilbrandi de Aldenborch (Oldenburg) Peregrinatio, ed. J.C.M. Laurent, Peregrinatores Medii Aevi Quatuor, Leipzig 1864, p. 163

תרגום

יש בה¹ תושבים לרוב, והם עשירים עד מאוד: פראנקים ולאטיניים, יוונים וסורים, יהודים ויעקוביטים, וכל אחד מהם שומר ומקיים את חוקיו, אבל הפראנקים והלאטיניים שולטים על השאר.

1 כלומר, בעכו.

שנת 1212 בקירוב

עכו, מס' 17א

ע"א ---

[... ואב]רהם זקן בא בימים [...]

[... נשיא] גליות ישראל מרנו ורבנו [...]¹

5 [... ד]ורש שלומך ו[א]הבתו ואסמן [...]

[... הנאוד שלי של העור ביד אוה[ב]י [...]

[... אה]בה לי

ואם אמר "קניתי אותה" מכזב, ואל תאמן בו. ותראה הארור [...],

ש[הפס]דתי כל מה שהיה לי ועוד הוסיף עלי הפסד, ירא השם וי[שפוט]. וכך שלום

10 מאתי לאדני הדיין ר' פרחיה כי הוא טרח הרבה בעבורי, גם ברוך יהיה, וגם ר'

יפת,² כמו כן. האחרים,³ אני חושש כי הם גרמו הרעה שבא עלי, והשם ירא

כי ג[ו]ים לא היו עושים מה שעשו הם עמי, כי מיום צאתי מן העיר לא ראיתי אותם,

אלא ירדנו על הבאר הלבן,⁴ מיד הלכו ולא שאלו בשלומי ולא דיברו אלא רכבו

כמו שדים והלכו להם, אבל הגוי היה עמי חבר טוב ובכל שעה היה זוכר

15 אותי "תבא [אדני], תבא חביבי", והחמור שלי היה רע מאד וקשה, והיה נופל

בכל שעה. ואני היתי חולה אותו הלילה ונשארתי בתוך הגמלים

כמעט הייתי מת ביניהם, והגמלים ראו אותי חולה וחשבו עלי רעה וחצרי?

שלי ולקחו כל מה שהיה בתוכה, ואני נשארתי עירום ועריה, אפילו הנה

לא היו מאמינים בי שלא ראו כתבי כי נאבד.⁵ ולמען השם, תכתוב מגלילי

20 ידך מה שהיה בכתב מענייני ומצרכי, והיאך ראיתני בעכו, וגם אדני

ר' פרחיה יכתוב כמו כן. ועל הנאוד אל תשכח ותעשה לו בושת גדול ותשגר

אותו ליד ביד מקרים.⁶ ועוד תדע כי אני אבקש את נפשי להסיעני שהניחו אות[י],

ולעולם לא אמחול להם, ושלומך יסגא מאד. ועוד שכחתי: אם תשגר

אותו, שגרהו ליד ר' משה החיט אצל בית הכנסת או לר'

25 יחיאל.⁷

ע"ב

מיעון

[...הנ]שיא הגדול

[...ה]שר מרנו ורבנו

מקור: TS, 6 J 11, f. 6.

פורסם: א' דוד, "מקור חדש מן הגניזה על יהודים בעכו הצלבנית בשלהי המאה הי"ב ובראשית המאה הי"ג", משאת משה, ספר היובל למשה גיל (בדפוס), עמ' 158–163.

- 1 לפנינו מכתב שכתב ככל הנראה עני המחזר על פתחן של קהילות ישראל במזרח שרכשו נגב ממנו באחד ממסעותיו, ובכלל זאת גם "מכתב עניים", מכתב המלצה שכתב עבורו בעבר נמענו של מכתב זה. שמו של נמען המכתב הוא ככל הנראה אברהם (אם כי בגלל הקרע בחלקו השמאלי העליון של המכתב ייתכן כי המליצה "ואברהם זקן בא בימים", אינה מתייחסת לשמו של הנמען), והוא מכונה בפי הכותב "נשיא גליות ישראל", משמע שהיה בן למשפחת ראשי הגולה, שהחזיקו בתואר "נשיא", ואשר על מעמדם בקהילות המזרח, ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 101, הערה 1; להלן, מס' 24, הערה 3. עיקר עניינו של המכתב הוא בקשתו של הכותב מן הנמען שיכתוב עבורו מכתב המלצה נוסף במקום זה שאבד, אך אגב זאת הוא מפרט את סיפור אבדן רכושו במהלך נסיעתו בשיירה. מקומו של הנמען אינו מפורש, כמו גם מקומו של הכותב. בדבריו מזכיר הכותב פגישה שהיתה ביניהם בעבר בעכו (שורה 20), ועל כן ייתכן להניח, כי שם מקומו של הנמען, כי לשם נשלח המכתב וכי המאורעות הנוכחים בו מתייחסים אף הם לעכו. ואכן כך פורשה האיגרת על ידי המהדיר, וראה להלן, הערה 2. אמנם, ייתכן גם להניח, כי הכותב מבקש מן הנמען לציין במכתב ההמלצה פגישה מקרית שהתקיימה ביניהם בעבר בעכו, ואשר באיזכורה במכתב ההמלצה יש כדי לענות לצרכיו עתה, אך אין בה כדי ללמד על מקומו של הנמען בזמן כתיבת המכתב שלפנינו. יש לזכור שהנשיאים, תכופות, עקב מעמדם המיוחד, נדדו על פני קהילות ישראל במזרח, ולא נשארו במקום אחד זמן רב. גם מקומו של הכותב אינו מפורש במכתב. הרמז היחיד למקומו הוא בבקשתו מן הנמען לשלוח את מכתב ההמלצה "ליד ר' משה החיט אצל בית הכנסת או לר' יחיאל" (שורות 23–25), אך מקומם של השניים, שהוא מקומו של הכותב, איננו מפורש, וראה להלן, הערה 7.
- 2 שתי הדמויות אותן מזכיר הכותב הן בלא ספק בני מקומו של הנשיא, נמען המכתב. המהדיר זיהה את שתייהן בעכו, את הראשון עם פרחיה בן שמואל, חכם החתום על "תקנת בני עכו" משנת 1234, ראה להלן, מס' 24 ליד הערה 8, ואת השני עם יפת בן אליהו הדיין, בן לווייתו של הרמב"ם בעת עלייתו לרגל לירושלים בשנת 1165 ומכותב איגרתו משנת 1185 (ראה לעיל, מס' 6, הערה 7). אף שפער הזמן בין שבעים השנה שבין תאריכי התעודות המתייחסות אל שני הנשיאים מקשה מאוד על אימוץ הזיהוי, מה עוד שיפת הוא שם נפוץ שלא ניתן לזהותו רק בגין עצם הופעתו, ובלא הוכחה נוספת. דיין בשם פרחיה נזכר בראשית המאה הי"ג, כדיין בעיר בלביס, ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 37, הערה מס' 12 (וראה שם שבחיו, מתוך מכתב גניזה שלא פורסם). שם הוא נזכר באגרת עניים ששלחו אליו, או שלקחו עימם למצרים שני חכמים צרפתיים שחיו בירושלים, ר' יוסף בן גרשום, שסופו של דבר התמנה לדיין באלכסנדריה (ראה להלן, מס' 24, הערה 1), ותלמידו ר' יחיאל בן יצחק הצרפתי ששהה אף הוא תקופה מסוימת במצרים (ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 38 והערה 1 שם). וראה: גויטיין, חברה ים-תיכונית, ב, עמ' 51, הערה 74; הנ"ל, היישוב בארץ-ישראל, עמ' 298, הערה 59, שמנה איזכורים נוספים של פרחיה דיין בלביס בתעודות הגניזה. זיהויו של הדיין פרחיה הנזכר כאן עם דיין של בלביס, מאפשר הצעת זירה שונה מזו שמציע המהדיר לאירועים המתוארים באיגרת. ההצעה, כי זירת האירועים, היא האיזור שבין בלביס לקאהיר, מתחזקת על ידי זיהויה של ה"באר הלבן" הנזכרת להלן, עם תחנה דרכים הסמוכה לבלביס, על דרך השיירות שבין מצרים לארץ-ישראל, ראה להלן, הערה 4. איזכורה של עכו, אינו אפוא אלא איזכור של פגישה שהתחוללה בעבר בין הכותב לנמענו ואינה קשורה בהתרחשויות המתוארות באיגרת. שתי הדמויות הנוספות לר' פרחיה: אברהם? הנשיא ור' יפת, למרות שאינם מזוהים באופן חד-משמעי, יושבים בבלביס לפחות בזמן כתיבת המכתב (על נוכחותם של נשיאים בבלביס בזמנו של פרחיה הדיין, ראה גם כתב הגניזה TS, 12654), וההתרחשות המתוארת כאן התחוללה במהלך שיירה שיצאה מבלביס לכיוון קאהיר. הדעת נותנת שהכותב נמצא, בעת כתיבת המכתב בקאהיר, וראה על כך להלן, הערה 7.
- 3 בביטוי "האחרים" מתייחס הכותב ליהודים שהלכו עימו בשיירה, ואשר עליהם הוא אומר ש"גויים לא היו עושים מה שעשו הם עמי", ולא לנכבדים שהזכיר במשפט הקודם. בביטוי זה הוא חוזר להתייחס לאחד מנוסעי השיירה ששמו לא שרד במכתב, ואשר הוא מזהיר מפניו את הנמען שלא יאמין לו אם יטען שקנה את הנאד, שכן הנאד שדוד הוא מעם הכותב, ראה לעיל, שורות 9–6.
- 4 תרגום השם הערבי: ביר אלביצא. מקום בשם זה נמצא על דרך השיירות ממצרים לארץ ישראל, במיל ה 24 מקאהיר, שמונה מילין דרומית-מערבית לבלביס, ראה רשימת התחנות על הדרך הנזכרת: W. Popper, Egypt and Syria Under the Circassian Sultans 1468–1382 A.D., Systematic Notes to Ibn Taghri Birdi's Chronicles of Egypt, Vol. XV, Berkeley [Los Angeles 1955, p. 47. וראה גם: Hartmann, "Die Stra von Damaskus nach Kairo", ZDMG, LXIV (1910), p. 688.
- 5 בשורות 11–19 מספר הכותב את סיפור הליכתו בשיירה, נטישתו על ידי רעיו, על אודות העזרה שהוגשה לו על ידי "גוי" שהיה עמו בשיירה ואת סיפור מחלתו וגניבת חפציו בידי הגמלים, ובכללם גם מכתב ההמלצה, שבהעדרו "לא היו מאמינים לו" בקהילות בהן התכוון לקבץ כסף.
- 6 המהדיר קרא "מקדים", ופירש "הראשון המקדים לבא". אך ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 43 את הצעתו של ברסלבי, מהדיר התעודה שם, לקרוא "מקרים", מילה שאותה הציע לפרש כמשכירי בהמות רכיבה, על פי מילה בערבית. והשווה: גיל, ארץ-ישראל, ב, עמ' 365, תעודה מס' 202, שורה 4, שתרגם את התואר "אלמכארי" עגלון, תרגום הקרוב להצעתו של ברסלבי. סביר להניח, כפי שהציע פרופ' חגי בן שמאי, שהכוונה לשם "מכארים", וכי הכוונה לבלדר בשם זה שנסע תכופות על הדרך שבין מצרים לארץ ישראל, או לסוחר המצוי על נתיב זה ואשר היה מוכר הן לכותב הן לנמען, הן בתעודה זו הן בתעודה הנוכרת. שתי התעודות הן בנות אותו הזמן וכותביהן היו קשורים זה בזה.
- 7 המדובר בשני אנשים הנמצאים במקומו של הכותב עתה. משה החיט אינו ידוע לפי שעה, אך לעומת זאת ידועים בתקופה זו שניים הנושאים את השם ר' יחיאל. האחד הוא ר' יחיאל מחאלב ("הצובי"), דיין בקאהיר (ראה עליו, לעיל, הערך "ירושלים", מס' 57, הערה 1) שאין לקשרו לפרשה זו, והאחר הוא ר' יחיאל בן יצחק הצרפתי

הנזכר לעיל, הערה 2 (וראה עליו, שם, מס' 37-40, 43). יחיאל זה, תלמידו של יוסף בן גרשום האשכנזי בירושלים בשנים הראשונות של העשור השני של המאה הי"ג, שהה פרק זמן מסויים בקאהיר. ייתכן, כמובן, שהמדובר במאן שהוא יחיאל שאינו ידוע ממקור אחר. אם אכן מדובר ב' יחיאל הצרפתי, סביר להניח כי כותב המכתב הוא ר' יוסף בן גרשום, מורו וחברו למסע מצרימה. כזכור, פונים השניים, עוד מירושלים, לקהל בבלים ולר' פרחיה הדיין בבקשת תמיכה. כותב מכתב זה מבקש מן הנמנען שידאג כי גם ר' פרחיה יכתוב עבורו מכתב המלצה (שורות 20–21). על פי הנחה זו יש לתארך את המכתב לשנת 1212 בקירוב.

עכו, מס' 18

בין שנת 1212 לשנת 1214

ושמעתי¹ על הרב רבנו שמשון² ז(כרוננו) (לברכה) שהיה בעכו, שלא ראינו אותו מפני שלא עבר עלינו, שמענו עליו אחר פטירתו ועל אחד מתלמידיו שחלק על דברי אבא מארי ז(כרוננו) (לברכה) במקצת דבריו, ולא נסתיימו הדברים אצלנו, כי לא חקרנו עליהם.³

מקור: מלחמות השם לר' אברהם בן הרמב"ם, עמ' נג-נד; קובץ תשובות הרמב"ם, ג, דף טז ע"ג.

ספרות: H. Gross, Etude sur Simson Ben Abraham de Sens, REJ, VI (1883), p. 178; S Kraus L'emigration de 300 rabbins en Palestine, REJ, LXXXII (1926), p. 347; גרץ ושפי"ר, ד, עמ' 419–420; קוק, עיונים ומחקרים, עמ' 129–130; פראוור, הצלבנים, עמ' 303; אורבך, בעלי התוספות, א, עמ' 277.

- 1 לפנינו קטע מתוך איגרת שכתב ר' אברהם בן הרמב"ם לקהילות פרובאנס וספרד בדבר המחלוקת על כתבי אביו. האיגרת נכתבה אחרי שבט צ"ה / דצמבר 1234-יאנואר 1235 (וראה להלן, מס' 25). הקטע שלפנינו מתייחס לשנות חייו של ר' שמשון משאנץ בעכו (וראה להלן, הערה 2). בנוסח שבקובץ תשובות הרמב"ם מופיעים שינויים אחדים: "ושמענו על הרב ר' שמשון ז"ל בעל תוספות [...] שלא עבר דרך עלינו [...] שחלק על מקצת דברי הצדיק [...] כי לא חששנו לחקור עליהם". נראה שהשינויים הקלים בנוסח זה הינם מאוחרים לנוסח שלפנינו, וראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 54, הערה 2.
- 2 ר' שמשון משאנץ. ראה עליו: אורבך, בעלי התוספות, א, פרק שביעי. תארוך התעודה מבוסס על רשימה שפורסמה לאחרונה, שנוכרים בה תאריך עלייתו (שנת תתקע"ב / 1211/2) ומותו (שנת תתקע"ד / 1213/4) של ר' שמשון במדויק; ראה: תא-שמע, כרוניקה חדשה עמ' 323. וראה עוד המדור "עליות לארץ-ישראל", תעודה משנת 1211.
- 3 כלומר, הכותב שמע, כי הר"ש משאנץ ואחד מתלמידיו חלקו על מקצת מדברי הרמב"ם, אך הדברים לא הובררו, שכן לא טרח לחקור את העניין. בהמשך דבריו מכחיש ר' אברהם את השמועה, שנידה את ר' שמשון. ידיעה מאוחרת על פולמוס שהתנהל בגליל בין ר' שמשון לתלמיד הרמב"ם ראה המדור "מקומות קדושים", הערך "חיפה", מס' 5.

עכו, מס' 19

בין שנת 1216 לשנת 1218

ומשם¹ באתי לעכו, ולא ראיתי בהם מהיותי ועד כה. כי כלם ריקים עמי ארץ, אין בהם גודר גדר ועומד בפרץ. ומשם התהלכתי בכל גבול ארץ ישראל ועברתי על צפת.²

מקור: תחכמוני, שער מו, עמ' 350.

ספרות: קוק, עיונים ומחקרים, ב, עמ' 127–128; א' גראבויס, "עכו, שער העליות לארץ ישראל בתקופת הצלבנים", מחקרים בתולדות עם ישראל וארץ ישראל, ב (תשל"ב), עמ' 101–102; פראוור, היישוב היהודי, עמ' 269.

- 1 כלומר, מירושלים.
- 2 תיאור זה מתייחס, כפי הנראה, אל קהילת עכו שלפני התיישבותם של עולי צרפת ואשכנז, הלוא היא "עליית שלוש מאות הרבנים". דומה, שהעולים התיישבו בחלקם בעכו לאחר הריסת ירושלים בשנת 1219. וראה בעניין זה: פראוור, היהודים בממלכת הצלבנים, עמ' 105–112. והשווה דברי-התהילה של אלחריזי על עכו: "ותען עכו ותאמר: אנכי האבן הראשה, וארצי ארץ קדושה, כי אני חבצלת השרון, וסביבותי הכרמל והלבנון ותבור וחרמון. ותשא משלה ותאמר: אני עכו, אני הוד כל מדינה / כלילת חן, ואין קץ לתכונה / והכרמל סביבי עם לבנון / ושם נגלה כבוד שוכן מעונה / וארצי מימות עולם קדושה / ואנוכי שְׁכֵנָה לשכינה"; תחכמוני, שער מז, עמ' 369–370. לדעת פראוור (ספרות), יש ספק אם אלחריזי אכן ביקר בעכו ודיווח ממראה עיניו.

שנת 1226

עכו, מס' 20

כי מקדם הייתי מרבה בסחורה הולך בים ויבשה, ואהיה מעבר לים¹ במדינת עכו, ואשאל אחד מחברי, נכבד מכולם, על דבר הלכה, ויגער בי, כי היה מעיין בחכמת התשבורת, ואבוש ואכלם ואשבע בחי העולמים לשוב וללמוד תורה, ואני בן שלשים שנה,² ואשוב מעבר לים, ואגע בעיר ברסלונה, ואפנה מכל עסקי, ואקרא לפני מורי ר' יצחק ב(ן) ר' משולם זמן, ואעש תורת קבע ועסקי ארעי.

מקור: כ"י מינכן, ספריית המדינה של באוואריה, Cod. Heb. 80, דף 22 ע"ב וכתב-יד אחרים – הקדמת שם-טוב בן יצחק, המכונה בני הטורטושי, לתרגומו לס' רפואה ערבי מפרי עטו של הרופא אלוהרבי.

ספרות: גרץ ושפ"ר, ה, עמ' 109, הערה 2; קוק, עיונים ומחקרים, עמ' 262–265.

1 כלומר, בארץ-ישראל, על-פי הביטוי הלאטיני Ultra Mare או הביטוי הצרפתי Outremer.

2 לפי הנאמר בהקדמה (דף 22 ע"ג) התחיל את התרגום במארכיי בשנת 1254, בהיותו בן 58, ונסיעתו לעכו היתה אפוא בשנת 1226. על הרופא ר' יצחק בן שם-טוב, שבא לעכו ובשנת 1235 הודיע משם לר' אברהם בן הרמב"ם על שריפת ספרי אביו, ראה: תשובות ר' אברהם בן הרמב"ם, סימן עה, עמ' 93–94. (לעיל, מס' 26, וראה הערה 2 שם). והשווה: קובץ תשובות הרמב"ם, ג, דף יז ע"א, אלא ששם שמו של הכותב אינו נזכר. קוק משער, שר' יצחק בן שם-טוב זהה עם שם-טוב בן יצחק. וראה: M. Steinschneider, Die Hebraischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher, Berlin 1893, pp. 149, 741–742 גם סדר הזמנים וגם סדר השמות מלמדים, כי המדובר באנשים שונים.